

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ У ЗАПОБІГАННІ ПОМИЛОК І ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Михальчишина Л.Г., Калашник В.В.
Вінницький національний аграрний університет

В статті розглядаються сутність помилок та шахрайства, роль внутрішнього аудиту у їх запобіганні.

Ключові слова: обман, помилка, шахрайство, внутрішній аудит, процедури аудиту, суттєвість.

Постановка проблеми. Виявлення на підприємстві фактів шахрайства і несумлінних дій працівника призводять до втрати довіри громадськості, що у свою чергу може значно похитнути довіру зацікавлених сторін і потенційних клієнтів компанії. Проблема протидії фінансовому шахрайству в Україні набула загальнодержавного значення. Обов'язки з попередження та виявлення фактів шахрайства та помилок покладається на керівництво підприємства і здійснюється шляхом впровадження та безперервної роботи ефективних систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти проблематики шахрайства у фінансовому секторі висвітлені у наукових працях А.І. Алгазіна, Н.Ф. Галагузи, М.С. Жилкіної, О.В. Курмана, В.Р. Мойсика, О.Л. Мусієнка, В.Л. Пластуна, С.С. Чернявського. Питання організації і методики внутрішнього аудиту вивчаються сучасними вченими-економістами Бутинцем Ф.Ф., Білухою М.Т., Петрик О.А., Пилипенком І.І., Рудницьким В.С. та іншими науковцями. Проте роль та завдання внутрішнього аудиту у запобіганні помилок і шахрайства на підприємстві, склад необхідних аудиторських процедур для їх встановлення та оцінки залишаються дослідженими недостатньо.

Метою статті є обґрунтування ролі внутрішнього аудиту в діяльності підприємства і визначення процедур внутрішнього аудитора, які необхідні для виявлення ознак шахрайства або помилки. Для досягнення поставленої мети необхідно визначити економічну суть шахрайства та його місце в класифікації порушень у бухгалтерському обліку і звітності, а також обґрунтувати роль внутрішнього аудиту, що проводиться з метою його запобігання.

Виклад основного матеріалу. У процесі виробництва на всіх стадіях і циклах ділової активності працівники підприємства можуть вдаватися до перекручень і фальсифікацій. У результаті таких дій підприємства можуть зазнати великих матеріальних і моральних втрат, і одним із основних завдань внутрішнього аудиту є виявлення помилок і фактів шахрайства, а також вжиття необхідних заходів щодо попередження можливих втрат підприємства [12].

Внутрішній аудит – це діяльність з надання незалежних і об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності підприємства. Внутрішній аудит дає змогу підприємству досягти поставлених цілей, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки й підвищення ефективності процесів управління [4].

Основними об'єктами внутрішнього аудиту є:

- стан і ведення бухгалтерського фінансового обліку;
- фінансова звітність, її вірогідність;
- стан необоротних активів і запасів;
- забезпеченість підприємства власними обіговими коштами;
- платоспроможність і фінансова стійкість;
- система управління підприємством;
- робота економічних і технічних служб підприємства;
- оподаткування: правильність визначення доходу, що підлягає оподаткуванню, своєчасність і повнота сплати податків;
- планування, нормування і стимулювання;
- внутрішньогосподарський контроль;
- виробничо-господарська діяльність;
- достовірність проектно-кошторисної документації тощо [6].

Функціонування служби внутрішнього аудиту на підприємстві, за умови додержання вимог до її організації, є надійною гарантією недопущення в майбутньому необґрунтованих і незаконних дій працівників підприємства, неправильних та неефективних управлінських рішень [5].

Внутрішні аудитори в ході перевірки зобов'язані виявити ту їх частину, в результаті якої перекручена звітність у цілому. Відхилення в бухгалтерській звітності можуть бути суттєвими і несуттєвими, допущені навмисно і ненавмисно.

Суттєвими відхиленнями є відхилення інформації або її відсутність, що може впливати на економічні рішення користувачів, які приймаються на підставі даних фінансової звітності підприємства. Суттєвість залежить від розміру статті або помилки, що оцінена за певних обставин, відсутності або перекручення змісту інформації. Поняття суттєвості в аудиті дозволяє не здійснювати аудитором суцільну перевірку підприємства або всієї його звітності з точністю до одиниць, в яких вона складена.

Визначення понять та значення для аудитора помилок та шахрайства визначено МСА № 240 «Шахрайство та помилки» [8].

Помилка - це ненавмисне перекручення фінансової інформації в результаті арифметичних чи логічних помилок в облікових записках і розрахунках, недогляду в дотриманні повноти обліку, неправильного представлення в обліку фактів господарської діяльності, наявності складу майна, вимог і зобов'язань та невідповідне відображення записів в обліку.

Шахрайство - навмисно неправильне відображення і представлення даних обліку і звітності службовими особами та керівництвом підприємства. Шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами і фальсифікації

первинних документів, реєстрів обліку і звітності, навмисно неправильній оцінці активів і методів їх списання, навмисному пропущенні або приховуванні результатних записів або документів, незаконному отриманні в особисту власність грошово-матеріальних цінностей, невідповідному відображенні записів в облікових реєстрах. [1, с. 66].

Термін «шахрайство» означає навмисні дії однієї особи або декількох осіб серед управлінського та найвищого управлінського персоналу, найманих працівників або третьої сторони, при яких застосовується омана для отримання нечесної або незаконної переваги. Неправдива фінансова звітність базується на навмисних викривленнях, включаючи пропуск сум або розкриття у фінансових звітах, з метою введення в оману користувачів. [10, с.58].

Відповідальність за фінансову звітність підприємства, включаючи і відповідальність за попередження та виявлення фактів шахрайства та помилок, покладається на керівництво підприємства [1, с. 66].

Як не дивно, майже всі випадки шахрайства є непоодинокими. Лише в 15% особа здійснює протиправний вчинок вперше. Часто після виявлення одного факту в результаті розслідування відкриваються нові випадки злочинів.

В основному шахрайствами займаються співробітники, які давно працюють у компанії та імідж яких не дозволяє запідозрити їх у таких діях. Майже всі злочини здійснювалися не по одинці. У кожному другому випадку це групи з 2-5 людей. Зазвичай на корпоративні злочини йдуть чоловіки, причому у віці 36-55 років [2].

У 2010 році кількість випадків фінансового шахрайства в українських компаніях майже удвічі перевищує цей показник в країнах Центрально-Східної Європи.

Слід зазначити, що там де на фірмі існує СВА, повинна здійснюватись профілактика правопорушень:

1) Система контролю з боку акціонерів за топ-менеджментом: у наглядовій раді присутність представників, прописані в статуті фінансові бар'єри;

2) Наявність у акціонерів об'єктивної інформації з різних джерел про стан свого бізнесу: наприклад, неформальні відносини з топ-менеджером і фінансистами компанії (можуть розповісти про бізнес у цілому і про колег в тому числі), дані аудиторів від колег по ринку;

3) Перевірка нового топ-менеджера на благонадійність;

4) Пильна увага до ділової активності топ-менеджера після закінчення терміну «входження у посаду»: 2-5 років роботи на посаді у сфері виробництва і крупного бізнесу, 1,5-2 роки у сфері послуг і оптової торгівлі;

5) Використання поліграфа (детектора брехні) при підозрі у крадіжках;

6) Робота СВА [9, с.134].

Імовірність шахрайства значно зменшується, якщо кожен службовець підприємства знає, хто за яку ланку роботи відповідає. В цьому випадку легше прослідкувати долю зниклих сум і значно важче безкарно здійснити розтрату

або крадіжку [9, с.135].

Під час кожної аудиторської перевірки внутрішній аудитор має:

- Знати кожен компонент внутрішнього контролю, достатній для планування аудита. Це включає як розуміння доречних заходів контролю, так і визначення того, що ці заходи застосовуються;

- Оцінити всі можливі ризики, що належать до системи контролю;

- Окремо оцінити ризики, які виникають щодо тверджень по фінансовій звітності, які охоплюють ризики по рахунка, класах операцій і компонентах розкриття;

- Визначити природу, обсяг і час проведення тестування по суті, ґрунтуючись на розумінні внутрішнього контролю й оціненому рівні ризику системи контролю;

- Розглянути, як використання інформаційних технологій і ручних процедур контролю може вплинути на доречні заходи контролю [3].

Аудитор повинен розробити процедури з аудиту з метою забезпечення достатньої впевненості у тому, що викривлення є результатом шахрайства або помилки і істотні для фінансової звітності у цілому.

У відповідності до МСА 200 «Мета і загальні принципи аудиту фінансової звітності» аудитор повинен планувати і здійснювати аудит з позиції професійного скептицизму. Якщо аудитор вважає, що вказані факти шахрайства або помилки можуть здійснювати істотний вплив на фінансову звітність, він повинен провести відповідні модифіковану або додаткові процедури. Обсяг таких модифікованих або додаткових процедур залежить від судження аудитора щодо:

а) виду шахрайства або помилки;

б) їх імовірності;

в) імовірності того, що визначений вид шахрайства або помилки може вказати істотний вплив на фінансову звітність [9, с.144].

Якщо результати модифікованих або додаткових процедур не розсіяли підозри у наявності фактів шахрайства або помилки, аудитор повинен обговорити данні питання з керівництвом і проаналізувати, чи було це відповідним чином відбито або виправлено у фінансовій звітності.

Як і зовнішній аудитор, внутрішній аудитор здійснює перевірку вибіркоким методом. Тому існує значна небезпека, що окремі помилки у звітності можуть залишатись невиявленими [9, с.145]. Будь-яка підозра аудитора про можливе шахрайство або помилку, яка може призвести до матеріальних викривлень звітності, змушує розширити процедури підтвердження, тобто розсіяти або підтвердити підозру [11].

Відповідальність за виявлення і обґрунтування шахрайства або помилки несе аудитор. Відповідальність за фактом шахрайства або помилки покладається на винних і на керівництво підприємства [11].

При перевірці аудитор орієнтується на можливі відхилення в облікових даних, які можуть вплинути на достовірність звітних показників. До таких відхилень належать:

- Неадекватні записи в обліку – відображення фінансової інформації в системі рахунків в неповному обсязі (відображення в обліку не всіх фактично здійснених господарських операцій);
- Нереальність облікової інформації;
- Відсутність дозволу на проведення господарської операції;
- Неправильне внесення інформації до певного звітного періоду, несвоєчасне здійснення операцій;
- Арифметична неточність [9, с.148].

Виявивши помилки та факти шахрайства при проведенні аудиторських перевірок, аудитор відповідно до параграфів 56-68 МСА 240 «Шахрайство та помилки» [8] повинен зробити такі повідомлення:

- керівництву підприємства, навіть у тому випадку, коли він припускає, що помилки чи факти шахрайства незначні і не впливають на фінансову звітність підприємства;
- користувачам аудиторського звіту аудитор повинен кваліфікувати і видати всі помилки та факти шахрайства і відповідно до рівня істотності їх підготувати аудиторський висновок;
- порядок повідомлення інших постанов. Аудитор не зобов'язаний повідомляти про виявлені ним порушення ще когось, крім керівника (засновників) підприємства, він не має права надавати інформацію про факти порушень законодавства або надавати будь-які документи стороннім підприємствам або особам [12].

Шахрайство частіше направлене на об'єкти, які є потенційними об'єктами крадіжки. Тому аудиторіві необхідно звернути особливу увагу на можливість крадіжки грошових коштів з використанням комп'ютера, засобів з високою вартістю, які легко переміщуються, а також засобів, які можуть бути легко перетворені на гроші (наприклад, цінні папери) [9, с.145].

У західних країнах існують «Золоті правила аудитора» щодо виявлення шахрайства:

1. Намагатись з'ясувати причину відхилень.
2. Не слід питанню довіри до людей розглядати тільки в залежності від їхнього становища в суспільстві.
3. Не припускатися думки, що шахрайство неможливе на цьому підприємстві.
4. Відчувати особисту відповідальність за виявлення шахрайства.
5. При виявленні потенційних проблем посилити контроль з метою зниження ризику.
6. Знати ситуації, що супроводжуються значним ризиком шахрайства, та їх ознаки.

На нашу думку, ці правила можуть бути застосовані не лише зовнішніми, а також і внутрішніми аудиторамі.

Висновки. Таким чином, до основних механізмів, спрямованих на протидію шахрайству в фінансовому секторі слід віднести попереджувальні заходи фінансовим зловживанням на рівні самого підприємства, а також

утворення організацій, діяльність яких спрямована на виявлення і протидію шахрайству у фінансовому секторі.

Діяльність внутрішнього аудиту необхідно розглядати не лише як перевірку системи бухгалтерського обліку і звітності, а й як сукупність аудиторських послуг, здійснюваних за вимогою керівництва підприємства й у зв'язку з потребами управління.

«Автономність» робочого місця, зневажливе ставлення старших у ієрархії до нижчих за посадою – далеко не весь перелік основних причин шахрайства персоналу. На нашу думку, досить дієвою буде контрольна атмосфера в трудовому колективі, якщо вона буде створена за рахунок психологічної атмосфери, яку американці називають «політикою відкритих дверей». Вона передбачає можливість бути поміченим будь-яким працівником, бути вислуханим керівником будь-якого рівня. Але при цьому на підприємстві повинен застосовуватись такий психологічний елемент, як застосування принципу невідворотності покарання. Страх покарання є одним із найсильніших гальм для персоналу.

Функціонування служби внутрішнього аудиту на підприємстві, за умови додержання вимог до її організації, є надійною гарантією недопущення в майбутньому необґрунтованих і незаконних дій працівників підприємства, неправильних та неефективних управлінських рішень.

Література

1. Бондар М.І. Аудит в АПК: навч. посібник / М.І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2003. – 188 с.
 2. Гречаник Л. Фінансове шахрайство та протидія йому у компаніях / Л. Гречаник // Фінансовий ринок України. – 2010. - №4. – С.24-26.
 3. Каменська Т. Роль внутрішнього аудиту в системі внутрішнього контролю / Т. Каменська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. - №9. – С. 43-46.
 4. Каменська Т. Основні напрями діяльності внутрішнього аудиту в системі управління / Т. Каменська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. - №7. – С. 40-43.
 5. Кравченко В.В. Проблеми та перспективи розвитку внутрішнього аудиту в сучасних умовах господарювання // Наукові праці КНТУ: Економічні науки. – 2010. – Вип.17 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/66.pdf
 6. Кудирко О.М. Внутрішній аудит в Україні: сутність проблеми розвитку та шляхи їх усунення // Міжнародна науково-практична Internet-конференція [Електронний ресурс].
 7. Міжнародні стандарти аудиту №200 «Мета і загальні принципи аудиту фінансової звітності»
-

Summary

Internal audit is in prevention of errors and swindle on enterprise /

Mykhalchyshyna L.G., Kalashnik V.

In the article examined essence of errors and swindle, role of internal audit in their prevention.

Keywords: deception, error, swindle, internal audit, procedures of audit, importance.

УДК 343.359.3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З КОНТРАБАНДОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Письменна О.П., к.ю.н., доцент

Сотніченко І.В., Томчук О.В.

Вінницький національний аграрний університет

У статті поставлені причини та проблеми, які виникають в процесі протидії контрабанді, а також окреслено негативні наслідки їх проявів. Співставлено ефективність боротьби з контрабандою у 20-ті роки та на сучасному етапі. Запропоновано низку заходів, спрямованих на підвищення засобів боротьби з контрабандою.

Ключові слова: контрабанда, відповідальність, транснаціональна злочинність, митні органи, контрольно-наглядові органи, митниця.

Постановка проблеми. Контрабанда є одним із головних чинників дестабілізації економічної системи України. Ввезення на територію нашої держави контрабандних товарів сприяє неконтрольованому насиченню внутрішнього ринку продукцією іноземного виробництва та витісненню українських товарів. У результаті цього значних збитків зазнають вітчизняні підприємства, в першу чергу легкої та переробної промисловості, продукція яких стає не конкурентоспроможною, а контрабандисти виводять у тіньовий обіг значні суми коштів, призначених для сплати митних платежів [4, 118].

Сучасна контрабандна діяльність, особливо продуктів харчування характеризується високим ступенем організованості, широкими міжрегіональними і міжнародними злочинними зв'язками та корумпованістю державних службовців різного рівня.

Аналіз дослідження. Ця проблема є актуальною протягом тривалого часу. Важливий внесок у дослідження питань, пов'язаних з контрабандою, зробили такі науковці, як: Л.В. Багрій-Шахматов, А.Ф. Бантишев, В.М. Володько, О.В. Козаченко, П.С. Матишевський, А.А. Музика, Н.А. Мірошніченко, О.М. Омельчук, М.П. Селиванов та ін.

Контрабанда нерозривно пов'язана з корупцією в органах влади і управління, правоохоронних органах, банківських структурах тощо, що суттєво впливає на загальну криміногенну ситуацію в Україні. Головна суспільна небезпека контрабанди полягає в тому, що вона підриває існуючі економічні, фінансові, податкові відносини держави.